

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX
 C o l e c t i o n d e I n t e r l i n g u e
 XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

-2-

M u l t a t u l i

LI ALOCUTION AL CHEFES DE LEBAK

Traduction ex li originale nederlandés de
 P. Cleij

Li famosi autor nederlandés Eduard Douwes Dekker (1820 - 1887, pseudonim Multatuli) esset i.a. assistent del resident in Ambon. Su libre "Max Havelaar", ex quel noi selectet ti ci fregment, esset un sever accusation contra li coloniali sistema nederlandés de ti epoca. It causat su demission ex li service statal.

Por caracterisar li autor noi cita li paroles de dr. G.G.N. de Vooy: "Il odiat chascun dogma, chascun consideration doctrinari e conventional, il avigilat li conscienties e il devenit li apóstol del pense liber. Sur mult terrenes il enunciat idés, queles ha devenit tre fertil, mem si ili apoget se sur li banalitat del societé de "litt" borgeses sin ideales, li debilítá del doctrine liberal, li honte del pauperisme.

Baarn
 Interlingue Institute Nederland
 1955

-2-

Multatuli

LI ALOCUTION AL CHEFES DE LEBAK

Senior Radhen Adhipatti, Regent in Bantam-Kidul, e vu, Radhens Dhernang qui es Chefes del districtes in ti ci Section, e vu, Radhen Djaksa qui have un officie in li justicie, e anc vu, Radhen Kliwon qui regna in li chef-loc, e vu Radhens, Mantries, e omnes qui es Chefes in li section Bantam-Kidul, yo saluta vos!

E yo acerta vos, que yo senti joya in mi cordie vidente vos omnes assemblat in ti ci loc por escutar li paroles de mi bocca.

Yo save que inter vos trova se homes qui excelle per saventies e honestitá de cordie: yo espera augmentar mi saventies per li vores, nam ili ne es tam grand quam yo desira. E yo ama li honestitá, ma soles ecilipsa li honestitá que in mi anima es defectes, queles ecilipsa li honestitá e fa impossibil su crescentie; nam vu omnes save qualmen li grand árbor opresse e morta li micris. Pro to yo va atenter a tales inter vos, qui es excellent in vertú, por pro-var devenir plu bon quam yo es.

Yo tre saluta vos omnes.

Quande li Guvernator-General ordonat me ear a vos por esser assistent del resident in ti ci region, mi cordie esset joyosi. Vu save que negande yo ha visitat Bantam-Kidul. Dunc yo laasat dar me scribes, queles tracta vor section, e yo ha videt que mani bon cosas trova se in Bantam-Kidul. Vor popul possede rissieras in li valleyes, e sur li montes jace rissieras. E vu vole viver in pace, e vu

ne desira habitar in regiones habitad de altres.
Yes, yo save que mani bon coses trova se in Bantam-Kidul!

Ma ne solmen pro to mi cordie joyat. Nam anc in altri regiones yo vell har trovat mani bon coses.
Ma yo videt que vor popul es povri, e pri to mi ánima saltat de joya.

Nam yo save que Allah ama li povre e que il da richesse a ti, quem il vole tentar. Ma al povres il invia ti qui parla Su parol, por que illi mey levar se in lor misere.

Esque il ne misse pluvia ta u li halme deveni arid, e un gutte de rosé in li calice del fiore quel sofre pro sete?

E ne es it bell esser misset por serchar li homes fatigat, qui manet pos li labor e cadet along li via, pro que lor genis ne plu esset sufficient fort por ear al loc del salarie? Ne vell joyar yo si yo posse tender li baston a ti qui cadet in li abisse, e presentar un baston a ti qui grimpa sur li montes? Ne vell jubilar mi cordie si it vide se electet inter multes por changear li lamentation in un prega e li plorada in un himne de gratitá?

Yes, yo joya mult esser vocat in Bantam-Kidul!
Yo ha dit al femina qui participa mi suetes e augmenta mi felicie: "joya, nam yo vide que Allah misse su benediction sur li cap de nor infant! Il ha inviat me a un region u ancor ne omni labor es finit, e il opinet me digni esser ta ante li témpore trova li joya: li joya on trova in li tranchada del padie quel on ha plantat. E li ánima del ham ne cresce pro li salarie, ma pro li labor quel gania li salarie. E yo dit la: Allah ha donat nos un infante, qui va dir unquande: "save vu que yo es su filio?" E tande va esser in li land homes qui va salutar le con amore, e qui va metter li manu sur su cap, e va dir: "sedenta vos che nor manja e lo- gía in nor dom, e prende vor parte de to que noi have, nam yo ha conosset tu patre."
Cheres de Lebak, mult labores atende in vor re- gion!

Ples dir me, esque li paisan ne es povri? Esque ne vor padie matura por esser nutriment de tis qui ne ha plantat? Esque ne existe mult injustitás in vor land? Esque li númere de vor infantes ne es micri?

Esque ne honte es in vor ánimas, quande li habitante de Bandung, quel situa ta in li ost, visita vor regiones, e questiona: "u es li vilages, e u es li cultivatores? E proquó yo ne audi li gamelan, quel parla joya per su bocca cuprin, ni li drachada de padie per vor filias?"

Esque it ne es amari viagear de ci al sudic coste e vider li montes queles ne porta aqua sur lor declives? O li planuras u nequande un buffle tirat li plug?

Yes, yes, yo di a vos que li ánimas de vos e de me es trist pro it! E just pro to noi es grat a Allah que il ha dat nos li capabilitá por laborar ci.
Nam in ti ci land noi have agres por multes, benque li habitantes es poc. E it ne es li pluvie quel manca, nam li sómites del montes suca li nubes del ciel al suol. E ne partú es roccas queles refusa spacie al plantas, nam sur mult locos li suol es moll e fertil, e vota li grane quel il vole redar nos in un halme curvat. E ne es guerre in li land quel aplasta li padie quande it es ancor verd, ni maladie quel fa inutil il patjol. Anc ne es ra- dies solari plu ardent quam necessari por far maturar li cereales queles deve nutrir vos e vor infantes, ni bandjirs queles fa vos lamentar: "monstra me li loc u yo ha semati!"

Ta, u Allah misse inundationes queles forprende li agres.....ta, u il fa dur li suol, dur quam un lápide sic.....ta, u il fa arder Su sole por exsiccation.....u il misse guerre, quel destruite li campes.....u il batte per maladies, queles debilita li mans, o per sicore quel morta li spies.....ta, "It es Su vole!"

Ma talmen ne es in Bantam-Kidul!
On ha misset me a ci por esser vor amico, vor fratre senior. Esque vu ne vell advertir vor fratre

junior si vu vell vider un tigre sur su via?
 Chefes de Lebak, sovente noi ha cometet erras,
 e nor land es povri pro que noi cometet tant erras.
 Nam in Tjikandi e Bolang, e in li region Krawang, e in li regiones vicinal de Batavia, trova se mult homes qui nascet in nor land, e qui ha abandonat nor land.

Proquó ili sercha labor lontan del loc u ili interrat lor genitores? Proquó ili fugi del deessah u core del árbore, quel cresce tá, al ombrage de nor forestes?

E mem lontan in li nord-west trams li mare vive multes qui vell dever esser ndr infantes, ma qui ha abandonat Lebak por vagar in foren regiones con un kris e kiewang e fusil. E ili peri va in misère, nam it existe li potentie del guvernament, quel batte li rebellentes.

Yo questiona vos, Chefes de Bantam-Kidul, proquó viye tam multes qui forest por ne esser interrat u ili nascet? Proquó li árbore questiona: "u es li mann quem yo videt luder quam infante che mi peie?"

Chefes de Lebak! Noi omnes sta in servicie del Rey de Nederland. Ma il, qui es just e desira que noi fa nor deventie, il es lontan de ci. Triantiniil vez mil homes, e mem plu mult, deve obedir su ordones, ma il ne posse esser present che omnes qui depende de su vole.

Li Grand Dómino in Buitenzorg es just, e desira que chascun fa su deventie. Ma anc ti ci, etel potent e regnant super omnes qui have autoritá in li cités e super omnes qui es li max olges in li vilages, e disposient pri li potentie del armé e pri li naves sur li mare, anc il ne posse vider u ita event nít li injustitás, nam li injustitás resta lontan de le.

E li resident in Serang, qui es dómino super li region Bantam, u vive quin vez centmil homes, desira que justicie es fat in su territorie, e que nimen títt regna in li regiones quelas obedi le, nimen del injustitá il habita lontan. E qui fa crimines,

cela se de su visage pro que il time puniton.
 E li senior Adhipatti, qui es Regent in Sud-Bantam, desira que vive chascun qui prova far honest cosas, e que on ne scandalisa li region quel es su regentia.

E yo, qui yer prendet li Omnipotent Deo quam testimon que yo va esser just e clement, que yo va far justicie sin timore e sin odie, que yo va esser "un bon assistant del resident".....anc yo desira far quo es mi deventie.

Chefes de Lebak! Noi omnes desira to!

Ma si inter vos vell esser homes qui negligie lor deventie pro profite, qui vendi li justicie por moné, o qui prende li bufle del povre e li fructes quelas apartene a tis qui sufre pro fame.....qui va punir les?

Si alqui de vos vell saver it, il vell impedir it. E li Regent ne vell tolerar que tal cosas eveni in su regentia. E anc yo va oposir me a it partí u yo posse. Ma si ni vu, ni li Adhipatti, ni yo vell saver it.....

Chefes de Lebak! Qui tande va far justicie in Bantam-Kidul?

Escuta me, tande yo va dir vos qualmen va esser fat justicie in ti casu.

Unquande va venir un témpore que nor maritas e infantes va plorar durante li preparation de nor vestiment mortal, e li passante va dir, "un hom ha morit." Tande ti, qui ariva in li vilages, va difuser li nova pri li morte del hom qui ha morit, e ti, qui alberga le, va questionar: "qui esset li mann qui ha morit?" E on va dir:

"Il esset bon e just. Il judicat e il ne regulset li plendiente de su porta. Con patientie il escutat qui venit a le, e il redat quo hat esset forprendet. E qui ne posset tirar li plug tra li suol pro que on prendet li bufle ex li stalle, il auxiliat serchar li bufle. E ta u li filia hat esset rapet ex li dom del matre, il serchat li futard e retro-aductet li filia. E ta u on hat laborat, il ne retenet li salarie, e il ne forprendet li fructes de tis qui hat plantat li árbore, e il ne ves-

ti se per li vestiment quel devev covrir altres, ni il nutrit se per nutriment quel apartenet al pove. Tande on va dir in li vilages: "Allah es grand, Allah ha prendet le con se. Su vole mey esser fat un bon hom ha morit."

Ma un sequent vez li passante va haltar ante un dom, e questionar: "proquó tace li gamelan e li cantada del pueblas?" E denov on va dir: "un mann ha morit."

E ti qui viazea tra li vilages, in li vespere va sedentar se che su hóspede, e circum le va sedentar se li filios e filias del dom e li infantes de tis qui habita in li vilage, e il va dir:

"Un mann ha morit qui promesset esser just, e il vendit li justicie a ti qui dat le moné. Il stercoat su agre per li sudore del laborero quem il hat fat venir del propri agre de labor. Il retenet al labó-ro su salarie, e nutrit se per li nutriment del pove. Il ha devenit rich per li povritá del altres. Il possedet mult aure e argente, e preciosi lápidas in abundantie, ma li cultivator qui logia in li vicinitá ne posset satiar su afamat infante. Il subridet quam un felici hom, ma inter li dentes del plendiente, qui serchat justicie, esset grinsada. Sur su visage esset contentitá, ma lacte ne esset in li mames del matres del vilages va dir: "Allah in li habitantes del vilages va dir: "Allah

Tande li habitantes del vilages va dir: "Allah es grand....noi damna nequem!"

Chiefes de Lebak, unquande noi omnes va morir! Quo va esser dit in li vilages u noi havet li tentie? E quó va dir li passantes qui regarda li inhumation?

E quo noi va responder, si pos nor morte un voce e questiona: "proquó plorada es parla a nor ánima, e proquó li yunos cela se? qui pren sur li campos, e ex li granieras, e ex li stalle al det li recolte ex li granieras? proquó li pove buffle quel devev plugar li campos? proquó li pove fratre quem yo dat vos por gardar li marita? es trist e damna li fecunditá de su marita?"

Voluntarimen yo va viver in bon acordantie con vos, e pro to yo peti vos REGARDAR me quam un amico. Qui vell har errat, posse esser cert de mi indultentie, nam pro que sovente yo self erra, yo ne va esser sever....adminim ne pro li usual erras e negligenties del servicie. Solmen si li negligentie vell devenir un custom, yo va oposir me a it. Pri erras de plu grossieri specie....pri explotation e oppressiion, yo ne parla. Tal cosas ne va evenir, ne ver, senior Ahhipatti?

O no, senior assistent del resident, tai cosas ne va evenir in Lebak.

Mu, seniores Chiefes de Bantam-Kidul, laas nos joyar que nor Section es tam povri. Noi have alquo beil a far. Si Allah va indulgar nos in li vive, noi va cuidar que prosperitá va venir. Li suol es sat fertil, e li population es pret a laborer. Si on va lassar a chascun li fructes de su effortes, sin dubite pos un curt periode li population va crescer in númere e anc in possessions e cultura, nam generalmen to eveni in sam tempore. Ancor un vez yo peti vos REGARDAR me quam un amico qui va auxiliar vos pertú u il posse, precipue ta u on deve oposir se a injusticie. E per ti ci paroles yo urgentmen peti vor colaberation.

Yo va retrodar vos li ricevet raportes pri Agricultura, Elevege de brutes, Policie e Justicie con mi ordones. Chiefes de Bantam-Kidul! Yo ha finit. Vu posse retro-ear, chascun a su logi. Yo tre saluta vos omnes!

Notes

Raden = titul de nobilité
Matrie = oficiarío indigen
kris = puniale undeat
Klewang = gladié curvat
gamelan = orchestre javanés
Grand Dómino in Buttenzorg = Guvernator-General

padie = rise
dessah = vilage
patjol = hacca
bandjir = inumation